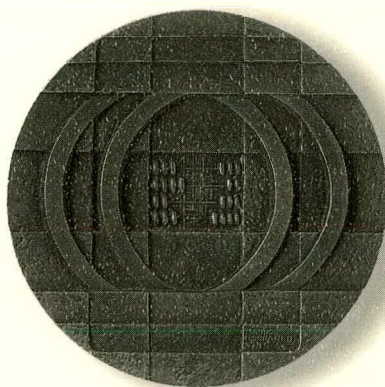

**Taloushistorian tutkimusta
ennen ja nyt – 100 vuotta
Tekla Hultinin väitöksestä**

**Kooste 12.12.1996 pidetyn Tilastokeskuksen
tiedeseminaarin aineistosta**

Risto Lehtonen (toim.)

KATSAUKSIA 1997/II

Tilastokeskus

**Taloushistorian tutkimusta
ennen ja nyt – 100 vuotta
Tekla Hultinin väitöksestä**

**Kooste 12.12.1996 pidetyn Tilastokeskuksen
tiedeseminaarin aineistosta**

Risto Lehtonen (toim.)

*Tilastokeskus
Statistikcentralen
Statistics Finland*

Helsinki

Tiedustelut
Risto Lehtonen
puh. (09) 17 341
email: risto.lehtonen@stat.fi

Typografia
Irene Matis

Taitto
Hilkka Lehikoinen

Kannen kuva
Eino H. Laurila -kansantulomitali

© 1997 Tilastokeskus

ISSN 1239-3800
ISBN 951-727-351-7

Oy Edita Ab
Helsinki 1997

Esipuhe

Tilastokeskus järjesti viime vuoden lopulla tiedeseminaarin, jossa tarkasteltiin tieteellisen tutkimuksen ja tilastotoimen suhdetta tulevaisuuden, nykypäivän ja historian näkökulmista. Seminaari järjestettiin maamme ensimmäisen naispuolisen filosofian tohtorin, Tekla Hultinin tohtorinväitöksen 100-vuotispäivän kunniaksi. Tohtori Hultin toimi Tilastollisen Päätoimiston, nykyisen Tilastokeskuksen edeltäjän, toisen aktuaarin virassa vuosina 1901–1929 saatuaan "erivapauden sukupuolestaan".

Tiedeseminaarissa keskusteltiin Tilastokeskuksen lähivuosien tutkimustoiminnasta ja sen kehitysnäkymistä. Maamme tiede- ja tutkimusyhteisöllä oli tilaisuus esittää näkemyksiä ja kommentteja etukäteen valmisteltuun asiakirjaluonnokseen. *Tilastokeskuksen tutkimustoiminnan päälinjat vuosina 1997-1999* -asiakirja on nyttemmin ilmestynyt erillisenä julkaisuna Tilastokeskuksen Katsauksia -sarjassa numerolla 2/1997 (englanniksi Reviews 1997/6).

Tiedeseminaarissa jaettiin myös Eino H. Laurila -kansantulomitali viidennen kerran. Suomalaiset yhteisöt ja yksityishenkilöt yhdessä perustivat Eino H. Laurila -kansantulomitalin kansantalouden empiirisen tutkimuksen edistämiseksi ja kansantalouden ti-

linpidon käytön laajentamiseksi. Mitalilla kunnioitetaan Tilastokeskuksen entisen pääjohtajan, professori Eino H. Laurilan työtä kansantalouden tilinpidon kehittäjänä. Mitali luovutettiin Jyväskylän yliopiston talous- ja sosiaalhistorian professori Riitta Hjerppelle tunnustuksena kasvututkimuksen alalla tehdystä työstä. Todettakoon, että mitali jaettiin nyt ensimmäisen kerran naispuoliselle tutkijalle.

Jotta tiedeseminaarissa pidetyt esitelmät tavoittaisivat seminaariyleisöä laajemmat piirit, ne päätettiin julkaista Tilastokeskuksen toimesta. Käsillä olevan julkaisun ensimmäisen osan muodostaa professori Hjerppen tiedeseminaarissa pitämä esitelmä taloushistorian nykytutkimuksesta. Historia-näkökulmaa edustavat tiedeseminaarissa pidetyt kaksi esitelmää, joissa käsitellään Tekla Hultinin elämää ja työtä sekä toimintaa tilastotoimen piirissä.

Kiitän lämpimästi kaikkia tiedeseminaarin esitelmien pitäjiä, jotka auliisti antoivat esitelmilleen myös julkaisuluvan. Tieteellinen johtaja Risto Lehtonen, joka yhdessä Tilastokeskuksen tutkimus- ja kehittämissyksikön kanssa vastasi tiedeseminaarin valmisteluista, otti ystävällisesti julkaisun toimitustyön hoitaakseen. Esitän myös hänelle suuret kiitokset.

Heli Jeskanen-Sundström

Johtaja

Sisältö

Esipuhe

Johtaja *Heli Jeskanen-Sundström* (Tilastokeskus) 3

Taloushistorian nykytutkimus

Prof. *Riitta Hjerppe* (Jyväskylän yliopisto):
Kasvututkimus – historiaa ja nykypäivää 6

100 vuotta Tekla Hultinin taloushistorian alan väitöksestä

FT *Venla Sainio*:
Tekla Hultin – ensimmäinen naispuolinen filosofian tohtori 12

Kanslianeuvos *Georg Luther*:
Tekla Hultinin toiminta tilastotoimen piirissä 19

OSA I.

Taloushistorian nykytutkimus

Tilastokeskuksen pääjohtaja Timo Relander luovutti vuoden 1996 Eino H. Laurila -kansantulomitalin prof. *Riitta Hjerppelle* Tilastokeskuksen tiedeseminaarissa 12.12.1996. Riitta Hjerppe toimii talous- ja sosiaalihistorian professorina Jyväskylän yliopistossa.

Kasvututkimus – historiaa ja nykypäivää

Marraskuussa 1996 Leuvenin yliopistossa Belgiassa kokoontuivat yhdentoista maan tutkijat Taloushistorian maailmankokouksen esiseminaariin "Historical benchmark comparisons of output and productivity, 1750–1990". Väkeä oli tällä kertaa pääasiassa Länsi-Euroopasta parilla kanadalaisella täydennettynä. Nyt puuttuivat itäisen sekä kesken Itä-Euroopan edustajat, joita heitäkin on ollut mukana näissä kasvututkijoiden kansainvälisissä tapaamisissa. Myös australialaiset, aasialaiset ja eteläamerikkalaiset tutkijat käyvät näissä alunperin professori Angus Maddisonin aloittamissa kasvututkijoiden kansainvälisissä tapaamisissa.

Kasvututkimus on tuttavallinen nimitys historiallisten kansantalouden tilinpitolaskelmille, jotka kattavat yleensä ajanjakson noin 1800-luvun puolivälistä näiden maiden virallisten kansantalouden tilinpitolaskelmien alkuun. Kasvututkimuksia on tehty varsinaisesti parissa kolmessakymmenessä maassa suhteellisen perusteellisesti ja muutamissa muissa pintapuolisemmin.

Suomen kasvututkimuksen loppuraportti eli historialliset kansantalouden tilinpitolaskelmat ilmestyi vuonna 1988 Suomen Pankin kasvututkimuksia-sarjassa sarjan XIII nitteenä *Suomen talous 1860–1985* suomeksi ja englanniksi seuraavana vuonna.¹ Tätä oli edeltänyt 12 nidettä toimialoittaisia kasvututkimuksia Suomen taloudesta Suomen Pankin Kasvututkimuksia -sarjassa, jotka olivat

ilmestyneet vuosina 1966–1986, sekä muutamia muita teoksia ja artikkeleita.

Miten kasvututkimukset sitten tehtiin ja mitä kasvututkimukselle nykyisin kuuluu?

Historiaa

Tapasin Angus Maddisonin ensi kertaa Vanajavedellä laivaristeilyllä IARIW-kokouksessa. Kokouksen järjesti Olavi Niitamo Tilastokeskuksen kansantuloryhmän kanssa Aulangolla hyvin kauniina elokuun viikkona vuonna 1975. Kyselin silloin Maddisonilta, miksei hänen kansainvälisissä talouden kasvuvertailuissaan ole Suomen tietoja mukana. Vastaus oli hämmentynyt: "Eihän Suomesta ole mitään tietoja".

Olavi E. Niitamo oli jo kymmenkunta vuotta aiemmin rekrytoinut minut kasvututkimukseen tutkimusapulaiseksi, ja olin ollut mukana teollisuuden kasvututkimuksessa. Niinpä saatoinkin kertoilla Maddisonille Suomen kasvututkimuksesta, jonka olivat vuonna 1959 aloittaneet Jouko Paunio, Olavi Niitamo ja muutama muu eturivin nuori ekonomisti. Eino H. Laurila oli ensimmäisen kasvututkimustoimikunnan puheenjohtaja. Ryhmäläisten aloittamasta kasvututkimuksesta oli vuonna 1975 jo muutama nide julkaistukin Suomen Pankin Kasvututkimuksia -sarjassa.

1970-luvun alkupuolella tosin kasvututkimus Suomessa kutistui kovin vähiin. Sen rahoitus ei oikein kiinnostanut, kun taloudelli-

¹ Riitta Hjerppe: Suomen talous 1860–1985, Kasvu ja rakennemuutos. Suomen Pankin julkaisu, Kasvututkimuksia XIII, Helsinki 1988; Riitta Hjerppe: Finland's Economy 1860–1985, Growth and Structural Change, Bank of Finland Publications, Growth Studies XIII, Helsinki 1989.

nen kasvu näytti itsestään selvyydeltä. Ehkä oli pulaa myös kiinnostuneista henkilöistä. 1980-luvun alkuvuosina kasvuprojekti käynnistettiin uudelleen, ja Olavi E. Niitamon toimiessa kasvututkimustoimikunnan puheenjohtajana se vietiin pienen tutkimusryhmän voimin päätökseen. Kaiken kaikkiaan ei ollut kyse pienestä yrityksestä vaan yhdestä Suomen suurimmista ja pitkäkestoisimmista yhteiskuntatieteen ja historian alan tutkimusprojektista, jossa yhdistettiin monitieteistä osaamista ja monia eri instituutioita (Tilastollinen Päätoimisto/Tilastokeskus, Suomen Pankki, Helsingin yliopisto, Helsingin Kauppa- ja korkeakoulu, Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos) ja monia eri rahoittajia kuten Yrjö Jahnssonin Säätiö, Suomen Pankki ja Suomen Akatemia. Vaikka tutkimusavustajat mukaan lukien projektin henkilövahvuutta on vaikea täsmällisesti arvioida, karkeasti laskien kolmisenkymmentä tutkijaa opetteli siinä tieteen tekemisen alkeita tai meritoitui erilaisiin tutkimustehtäviin.

Keskustelusta Angus Maddisonin sukeutu-
ti nyt jo yli 20 vuotta kestänyt ystävyys, joka on ollut molemmille hyvin hyödyllinen. Maddison on saanut Suomea koskevia tietoja kansainvälisiä kasvuvvertailuja koskeviin kirjoihinsa. Me Suomessa olemme saaneet kutsuja maailman tunnetuimpien kasvututkijoiden seminaareihin, ja suomalainen tutkimus on näin päässyt käyttämään hyväksi kansainvälisen keskustelun hedelmiä. Viime aikoina näissä kokouksissa, mm. syksyllä Leuvenissa, minä olen ollut asiantuntijana kommentoimassa muiden papereita, kun meillä kasvututkimus on jo "valmis".

Nykyvaihe: Posthumus

Kansainvälistä keskustelua koordinoi nykyisin parhaillaan eläköitymässä olevan Mad-

disonin jalanjäljissä Hollannissa N.W. Posthumus Center. Sen pääpaikkana on Maddisonin oma yliopisto, Groningen. Muita kasvututkimusyhteistyössä kiinteästi mukana olevia ovat Utrechtin yliopisto sekä Leuven rajan takana Belgiassa; henkilöinä mainittakoon esimerkiksi tri Bart van Ark, prof. Jan Lyuten van Zanden ja prof. Erik Byust.

Seminaarit kokoavat innostunutta väkeä: vanhoja kasvututkimuksen konkareita ja nuoria aloittelijoita. Mitä siellä sitten tehdään? Kasvututkimuksia tai historiallisia kansantalouden tilinpitolaskelmia ollaan edelleen tekemässä monissa maissa. Kommentoimme niitä. Ongelmat ovat usein suuria: lähdemateriaali on hyvin puutteellista. Kaikki maat eivät voi Pohjoismaiden tapaan ylpeillä hyvin kehittyneestä vanhasta hallintojärjestelmästä, joka on tuottanut monenlaista tilastoa tai tilaston perustaksi kelpaavaa hallinnollista materiaalia vuosisatoja sitten.

Kun IARIW – International Association for Research in Income and Wealth – 1950-luvulla sittemmin Nobel-palkinnon saaneen Simon Kuznetsin johdolla kutsui jäsenmaiden kansantulotutkijoita tekemään kasvututkimuksia, kaikissa jäsenmaissa ei toimeen silloin vielä tartuttu. Myöskään kaikkien nykyisin mukana olevien maiden tutkijat eivät tainneet olla 1950-luvulla IARIWissa mukana.

Kasvututkimuksen tekijöiden ammattitausta on vuosien mittaan muuttunut: 1950- ja 1960-luvulla niitä tekivät kansantaloustieteilijät, innokkaat kansantalouden tilinpidon kehittelijät. Nykyisin pääjoukko on taloushistorian väkeä. Historian tutkimuksen taidot ovatkin tarpeen, kun on siirrytty ajassa kauempana oleviin vuosiin: tarvitaan arkistotutkimusta ja lähdekritiikkiä. Samalla hyvät ekonomistin taidot ovat tarpeen: kun tietoja yksinkertaisesti on erittäin vähän, pyritään saamaan edes ylimalkainen kuva kokonais-

taloudellisesta kehityksestä. Silloin on hyvä ymmärtää vaikkapa joustoja – ei ihan tämän päivän EMU-keskustelun tapaan – vaan mitä esim. maataloustuotteiden kysynnälle tapahtuu, kun tulotaso nousee? Tai miten ruokakorin koostumuksen muutos yhdessä väestönkehityksen kanssa arvioidaan tuotannon kasvuksi?

Erittäin vaikeiden tilaston tekijän ongelmien kanssa ollaan tekemisissä, kun pohditaan volyyymi-indeksien laskemista ajassa taaksepäin ja ainoat tilastotiedot talouden rakenteesta näyttävät olevan 1950-luvun lopun panos-tuotos -tauluista. Jokainen tilaston tekijä tuntee indeksiongelmat. Tulokset vaihtelevat paljon indeksien painoista, ketjutettavista ajanjaksoista, hintaindeksistä jne. riippuen, ja ideaaliratkaisuun on vaikea päästä.

Viime aikoina esille ovat nousseet erittäin keskeisesti kansainväliset vertailut: onko riittävää, että otetaan pohjaksi bruttokansantuote henkeä kohden eri maissa, muutetaan se samaksi rahaksi vuoden 1990 ostovoimapariteeteilla ja lasketaan maittaisten volyyymi-indeksien perusteella tulotasot ajassa taaksepäin, kuten on tehty taulukon 1 luvuissa?

Kyselemme kuitenkin: millaisia tuloksia saataisiin, jos laskettaisiin ostovoimapariteetit useammille vuosille esimerkiksi 1800-luvulta lähtien? Voitaisiinko näistä yhdistellä kansainvälisiä vertailuindeksejä valuuttakurssien vaihtoehtoiksi?

Miten suorittaa kansainvälisiä tuottavuusvertailuja, kun toimialojen tuotannon fyysisten indikaattoreiden käyttö on kovin vaikeaa, eivätkä suorat arvovertailutkaan tunnuttu oikein luotettavilta?

Posthumus-projektin yksi osa on monia maita koskeva tietokanta Groningenin yliopistossa. Siihen on koottu mm. teollisuuden yksityiskohtaisia tilastotietoja toisen maailmansodan jälkeen.

HNR

Pohjoismaat ovat olleet kasvututkimuksen kärjessä maailmassa. Ruotsalaisten 1930-luvulla tekemät pitkät aikasarjat vuodesta 1860 ovat olleet mallina myöhemmille kasvututkijoille. Niitä on täydennetty ja paranneltu moneen otteeseen. Nyt on viides kierros meneillään, se menee ajassa taaksepäin

Taulukko 1.

Bruttokansantuote henkeä kohden, Yhdysvallat 1990 = 100, ostovoimapariteetein

	1913	1990
Yhdysvallat	26	100
Suomi	9	68
Ruotsi	13	75
Iso-Britannia	21	68
Japani	6	80
Argentiina	12	25
Intia	3	5

Lähde: Angus Maddison: Monitoring the World Economy 1820–1992. OECD Development Centre Studies, Paris 1995.

vuoteen 1800. Norjassa tehtiin 1960-luvulla vauhdilla valmiiksi sadan vuoden sarjat. Tanskalaiset ovat käyneet läpi kaksi kierrosta. Tanskan toinen kasvututkimus on 1970-luvulta, se kattaa vuodet 1820:stä eteenpäin. Islantilaisilla on laskemia sotien väliseltä ajalta lähtien. Suomessa yhteenveto valmistui vuonna 1988, se alkaa vuodesta 1860.

Ruotsissa on siis viides kierros meneillään. Se osoittaa sen valitettavan tosiasian, että kasvututkimus ei tule koskaan "valmiiksi". Uutta materiaalia esiintuovat uudet tutkimustulokset vanhentavat joskus huolellisetkin arviot.

Yhtään vähäisempi ei ole se kasvututkijan ongelma, että tämän päivän kansantalouden tilinpitoa kehitetään jatkuvasti. Toimialaluokitteluja ja tilejä muutetaan, kansantuotteen käsitteen rajoja muutetaan; uudet yhteiskunnallisen keskustelun asiat kuten esim. ympäristökyksymykset on otettava huomioon.

Pohjoimaiden yhteistyönä on äskettäin perustettu tutkimusyhteistyöryhmä "Nordiska historiska nationalräkenskaper" eli HNR. Ryhmä on saanut rahoitusta Nordiska Ekonomiska Forskningsrådetilta. Pohjoismaisessa tutkimusryhmässä on kolmen maan, Ruotsin, Tanskan ja Suomen edustajat johdoryhmässä. Mukana on kasvututkijoita ja tällä kertaa myös tilastokeskusten edustajat kaikista viidestä pohjoismaasta. Suomi on nimittäin ollut yksi niitä harvoja maita, joissa tilastokeskuksen ja kasvututkijoiden yhteistyö ja keskustelu jatkuivat koko tutkimuksen ajan. Monissa muissa maissa kasvututkijat ovat varsin yksikseen tehneet työtään.

Nyt pidetään erittäin tärkeänä sitä, että kasvututkimukset liittyvät mahdollisimman saumattomasti tämän päivän kansantalouden tilinpitoon. Se tietenkin edellyttää kansantalouden tilinpidon kehittämisen tarkkaa seuraamista.

Muita pohjoismaisia yhteistyöalueita ovat yksityiskohtaiset toimialoittaiset vertailut laskelmien keskinäisen vertailun mahdollistamiseksi: ovatko toimialaluokittelut samoja – pohjoismaissakin on käytetty vähän erilaisia ns. kansallisia luokitteluja kansantalouden tilinpidossa. Toisaalta tutkaillaan, millaista lähdemateriaalia on ollut käytettävissä ja miten sitä on käytetty: ovatko laskentaratkaisut samoja? Ja lopuksi, olisiko kiinteähintaisissa sarjoissa mentävä samoihin perusvuosiin ja samalla tavoin laskettuihin hintaindekseihin?

Hyöty

Mitä hyötyä kasvututkimuksista on? Mitäpä siihen vastaisi? Maddisonin kokoamat eri maiden BKT-sarjat ja muut siihen liittyvä materiaali taitavat olla tämän päivän siteerautuinta kansainvälistä tutkimuskirjallisuutta paitsi taloushistorian, myös muun historian ja yhteiskuntatieteiden alalla kuin myös taloutta koskevassa lehtikirjoittelussa. Niillä osoitetaan taloudellisen kehityksen pitkää linjaa ja vaihteluja, esim. suhdanteita tai maittaisia kehityseroja. Myös Suomen tulokset ovat useasti esillä kansainvälisissä ja kotimaisissa julkaisuissa.

Esimerkkinä kaikkein tuoreimmasta tutkimuksesta voi olla vaikka vuonna 1996 ilmestynyt Nicholas Craftsin ja Gianni Toniolon toimittama *Economic Growth in Europe since 1945*. Kirjasssa on mukana 27 tutkijaa lähes kaikista Euroopan maista. Työtä on tukenut mm. Euroopan komissio, ja sen on julkaissut Centre for Economic Policy Research. Teoksessa analyysi perustuu pitkälti eri maiden kasvututkimuksiin.

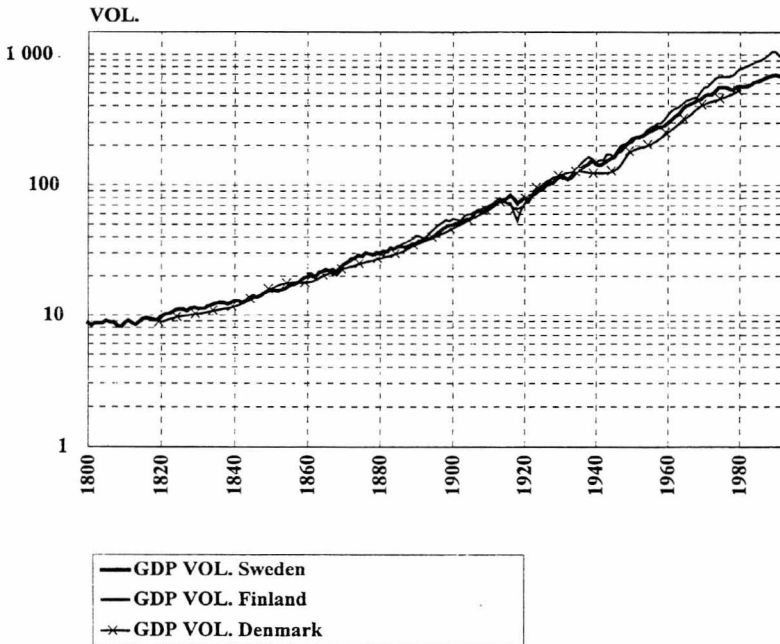
Nicholas Craftsin tutkimustulokset 1980-luvun puolivälissä muuttivat merkittävästi käsitystämme Englannin teollisesta vallankumouksesta. Niissä osoitettiin kasvun hidastuminen.

käynnistyminen ja vähittäinen kiihtyminen entisen nopean vallankumouksellisen muutoksen sijasta. Niissä samalla korjattiin Englannin kasvututkimusta. Laskelmissa otettiin entistä paremmin huomioon koko talous, kun aiemmat yrittämät olivat rakentuneet liiaksi nopeasti kasvaneiden ns. modernien kaupallisten sektoreiden tietoihin. Kasvututkimus pakottaa ottamaan huomioon myös hitaasti kehittyvän traditionaalisen ammatinharjoituksen, jota suurin osa taloutta teollisen vallankumouksen aikaanakin pitkään enimmäkseen oli; uudet tuotantoideat alkoivat kapeilta sektoreilta ja levisivät vain hitaasti koko talouteen.

Kun saimme Suomen kasvututkimuksen yhteenvedon valmiiksi, 1860-luvun traditio-

naalisesti teollistumisvuosikymmeneksi mainittu kehitys kutistui varsin mitättömäksi. Monet kadot, kansainvälisen talouden Suomeen heijastuneet ongelmat ja teollisen sektorin kapeus eivät suinkaan viitanneet teolliseen läpimurtoon. Ensimmäinen ajatus oli, että nyt on laskelmissa vikaa. Onneksi samoihin aikoihin ilmestyivät Craftsin tutkimustulokset ja eräitä muitakin tutkimuksia, jotka tukivat tulosta hitaasti käynnistyvästä vähitellen kiihtyvistä kasvusta. Lisäksi Maddisonilla oli jo monta maata taulukoissaan mukana. Niiden kehitys viittasi samaan, kuten oheisesta kuviosta näkyy. Näin eri maiden tutkijoiden löydökset vahvistavat toisiaan, ja on ilo havaita omienkin tuloksien saavan vahvistusta muualla tehdystä työstä.

Ruotsin, Suomen ja Tanskan bruttokansantuotteen volyymi-indeksi, tuottajahintaan 1926=100.

Lähteet: Hjerpe, 1996; Krantz, 1995; Hansen, 1974; Johansen, 1985.

OSA 2.

100 vuotta Tekla Hultinin taloushistorian alan väitöksestä

Tekla Hultin (1864–1943) sai ensimmäisenä naisena maassamme filosofian tohtorin arvon vuonna 1896. Erivapaudella sukupuolestaan hänet nimitettiin 1901 tilastollisen päätoimiston toiseksi aktuaariksi. Tekla Hultin tuli tunnetuksi poliitikkona – muun muassa kansanedustajana 1908–24 – sekä Suomen oikeusjärjestyksen ja naisten oikeuksien pelkäämättömänä esitaistelijana. Hän siirtyi 1929 eläkkeelle virastaan tilastollisessa päätoimistossa (Georg Luther, *Suomen tilastotoimen historia vuoteen 1970*, s. 120. Tilastokeskuksen tutkimuksia 205a, Helsinki 1993). Tekla Hultinin väitöskirjatyö *Historiska upplysningar om bergshandteringen i Finland under svenska tiden. I. Jernbruken* oli taloushistorian alalta.

Kirjoittajista FT Venla Sainio on väitellyt Tekla Hultinin toiminnasta politiikan areenalla (Venla Kiiski, *Tekla Hultin, poliitikko*, Jyväskylän yliopisto, *Studia Historica Jyväskyläensia* 15, 1978). Kanslianeuvos Georg Luther toimi vuosina 1948–1984 useissa tehtävissä Tilastollisessa Päätoimistossa ja sittemmin Tilastokeskuksessa, mm. hallinto-osaston osastopäällikkönä.

Tekla Hultin, ensimmäinen naispuolinen filosofian tohtori

Tekla Hultinin taustaa

"Ihmiset tulevat siksi, miksi syntyvät, s.o. millaisia he ovat luonteeltaan, kyvyiltään, taipumuksiltaan, minkälaisesta ympäristöstä ja minkälaisen vaikutuksen alaisena elävät", kirjoitti Tekla Hultin kesäkuussa 1916 Viipurissa ilmestyvässä sanomalehti Karjalassa. Minkälainen oli se ympäristö, joka kasvatti Tekla Hultinista uranuurtajan yliopistoon, lehtimaailmaan ja politiikkaan? Millainen hän oli itse? Miksi juuri hänestä tuli maamme ensimmäinen naispuolinen filosofian tohtori ja erivapaudella Tilastollisen Päätoimiston toinen aktuaari, mutta – edellytyksistä huolimatta – ei esimerkiksi Tilastollisen Päätoimiston ensimmäistä aktuaaria tai pääjohtajaa?

Tekla Hultinin 78 vuoden mittainen elämä kattaa Suomen historian tähän asti ehkä värikkäimmät vaiheet. Kun hän syntyi Jaakkiman pitäjässä Laatokan rannalla 1864, autonomisen Suomen poliittinen taivas osoitti kirkastumisen merkkejä. Kun hän kuoli 1943, itsenäisen Suomen poliittinen taivas oli musta. Väliin mahtuvat sortovuodet, itsenäistyminen ja tasavallan vakiinnuttaminen, Venäjän-Japanin sota ja suurlakko, ensimmäinen maailmansota, kansalaissota, talvisota ja vielä osa jatkosotaakin.

Tekla Hultinin isä oli henkikirjoittaja Julius Hultin konkurssiin ajautuneesta Tohmajärven Hovilan kartanosta ja äiti jaakkimalaisen kruununvoudin tytär Edla Savander, joka oman äitinsä puolelta kuului Viipurin valistu-

neeseen ja suomalaisuudestakin kiinnostuneeseen kansanväliseen porvaristoon. Hultinien laajaan sukulaispiiriin kuuluivat mm. Arppet, Relanderit, Sireliukset, Svahnit ja Winterit.

Tekla Hultinista kasvoi karjalaisen vaipaissa oloissa veljensä ja naapurien poikien seurassa poikatyttö, joka kulki puukko vyöllä tai – myönnytyksenä isälle – esiliinan taskussa, mutta puukko yhtä kaikki välttämättömyytenä.

Hän kävi sukulaispiirin suosittamana Sortavalan ja Haminan yksityisen tyttökoulun sekä Helsingin suomalaisen jatko-opiston ja valmistui opettajattareksi. Tämä koulunkäynti ei vielä sinänsä ollut kovin tavatonta tuon ajan Suomessa. Epätavalliseksi sen sijaan on katsottava, että hän oli tovereittensa keskuudessa fennomaanin maineessa Sortavalan kouluvuosistaan lähtien ja että hän jo jatko-opistoon tullessaan oli omaksunut uuden luonnontieteelliselle pohjalle rakentuvan maailmankäsityksen. Sen nostattama uskonnollinen ja moraalinen myrsky ravisteli ankarasti 1880-luvun suomalaista konservatismia.

Vuodesta 1885 alkaa Tekla Hultinin poikkeuksellinen tie. Myös taloudellisesti, sillä Julius Hultin kuoli juuri tuona keväänä näkemättä esikoistaan opettajattarena ja kaikkien viiden lapsen kouluttaminen jäi äidin huoleksi. Todellisuudessa Tekla Hultin koulutti tästä lähin itse itseään lainojen, sijaisuuksien ja käännös- ja kirjoitustöiden avulla. Hän oli keväällä 1885 lopettelemassa jatko-opiston

toista vuosikurssia ja valmistumassa, kun hän sai luokkatoverinsa Aino Pereniuksen (myöhemmin Malmberg) kanssa kutsun johtajatar Ottilia Stenbäckin luo. Tämä ehdotti, että tytöt ryhtyisivät yksityisesti valmentautumaan ylioppilastutkintoon. Tärkein syy ehdotukseen – ja sen tytöt itsekin tiesivät – oli se, että ruotsinkielisen Fortbildningsläroverketin oppilaat Karolina Eskelin ja Ina Rosqvist olivat juuri erinomaisin arvosanoin suorittaneet ylioppilastutkinnon. Pääkaupungin suomalainen kieli- ja koulurintama näki tässä mittalon mahdollisuuden.

Vuotta myöhemmin, siis keväällä 1886, Tekla Hultin ja Aino Perenius suorittivat ylioppilastutkinnon haettuaan sitä ennen dispensin eli vapautuksen sukupuolestaan, niin kuin säädökset määräsivät.

Kohti väitöskirjatyötä

Tekla Hultinille oli alusta asti selvää, että hän jatkaa opiskelua yliopistossa. Hän kirjoittautuikin yliopistoon heti kesäkuussa, mutta oli pakotettu taloudellisista syistä lykkäämään opiskelun alkua ja opettamaan seuraavan lukuvuoden Hämeenlinnan yksityisessä suomalaisessa tyttökoulussa ruotsia ja ranskaa. "Maankarkotusvuodekseen" nuori sijainen kutsui talvikauttaan 1886–87. Hän pääsi aloittamaan yliopistossa Suomen kielen sekä Suomen ja yleisen historian opinnot syksyllä 1887 ja valmistui filosofian kandidaatiksi neljä vuotta myöhemmin. Hänelle kävi niin kuin niin monelle: Alussa hän kuunteli useaa luentosarjaa "erittäin ahkerasti", lopussa vain kahta – vähintään mahdollista – "säännöllisesti". Yleisen historian laudatur-tutkielmansa hän teki prof. Schybergsonille ja käsitteli siinä Adam Smithin ja William Canninghamin taloustieteellisten teosten pohjalta Englannin Pohjois-Ameri-

kan siirtokunnissa harjoittamaa siirtomaapolitiikkaa.

Tekla Hultin ja viisi muuta naista osallistui kevään 1894 promootioon, jota "niin monet nuorukaiset niin kauan olivat odottaneet", kirjoitti Päivälehti promootiopäivän jälkeisessä numerossa. Yllättävästi Päivälehdessä toimittaja ei muista tai ei halua muistaa, että oma ainoa naispuolinen kollega kuului promovoitavien joukkoon. Kaupungilla kiersi kyllä huhu, että Tekla Hultin oli puhunut iltajuhlassa Kaivohuoneella lasi kädessä ja pöydällä seisoen.

Joihinkin tämä oli selkeä todiste siitä, että naiset eivät osaa käyttäytyä yliopistossa, vaan liittyvät heti ns. kapakkapuolueeseen. Tekla Hultin tiesi huhusta, ja oli siitä ilmeisesti selvillä perhekin, sillä Edla Hultinin kirjoittaman kirjeen kuoressa on sanomalehti Pohjalaisen asiaa käsittelevä kitkerä yleisönosaston kirjoitus. Voi tietysti kuvitella, miten vaasalaisen lehden leike joutui karjalaiseen Hultinin perheeseen. Oli miten oli, Tekla Hultin ei osallistunut kevään 1897 maisterin- ja tohtorinpromootioon, vaikka ehtikin siihen mennessä filosofian tohtoriksi, ensimmäisenä naisena Suomessa.

Lähteistö ei anna aihetta olettaa, että Tekla Hultin olisi suunnitellut yliopistollista uraa. Hän sai kyllä yliopistolta kandidaattikäväänään 1500 markan lainan, mutta hän auskultoi Normaalilyseossa seuraavan lukuvuoden ja käytti todennäköisesti rahat tähän. Sikäli kuin hän suunnitteli yliopistollista uraa, hän varmasti huomasi joutuvansa ottamaan huomioon Carl von Bonsdorffin, Kustavi Grotenfeltin ja Väinö Voionmaan taholta tulevan kilpailun. Lähteistä ei myöskään käy selville, milloin hän sai väitöskirja-aiheen, mutta koska hän saa väitöskirjan valmiiksi vaille viisi vuotta kandidaattitutkinnon jälkeen – ja hän on suurimman osan tästä ajasta Päivälehd-

den vakituinen toimittaja – niin tuskin erehtyy olettaessaan, että pian kandidaattitutkinnon jälkeen aihe on ollut selvillä.

Tekla Hultinin ruotsinkielisen väitöskirjan nimi on *Historiska upplysningar om bergshandteringen i Finland under svenska tiden. I. Jernbruken* (ks. s. 18). Tärkeä osuus taloudellista aihetta käsittelevään väitöskirja-aiheeseen oli sukulaisella, poliittisella opettajalla ja ystävällä Leo Mechelinillä sekä tutkimustyön ohjaajalla Ernst Palménilla, joka – näin tiedetään – "ohjatessaan oppilaitaan tutkimustyöhön aivan suunnitelmallisesti valitsi näille taloushistoriallisia aiheita". Millaisia vaikeuksia väitöskirjan tekijällä oli itse aiheen, lähdemateriaalin, ajan riittämisen ja mahdollisten ennakkoluulojen kanssa, ei käy selville edes yksityisestä kirjeenvaihdosta, ei myöskään tutkijan valottamana se kiista, joka sukeutui lisensiaattityön tarkastuksen yhteydessä kielikysymyksestä. Tuohon aikaan näet "väittäminen" merkitsi lisensiaattitutkimuksen tarkastamista; tämän jälkeen tiedekuntaanomuksesta saattoi myöntää tohtorin arvon.

Jo väitöstä seuraavana päivänä Hufvudstadsbladet kirjoitti merkillisestä väitöksestä. Merkillistä ei ollut se, että Tekla Hultin ensimmäisenä naisena puolusti filosofisessa tiedekunnassa lisensiaattityötään, ei sekään, että hän suomenmielisen Päivälehdessä toimittajana käytti ruotsia tutkimuksensa kielenä, vaan se että vastaväittäjä Kustavi Grotenfelt itse väitöstilaisuudessa valitti, että kirjoittaja oli valinnut ruotsin eikä kansan enemmistön kieltä. Johtopäätöksensä lehti esitti, että a.o. vastaväittäjä ei saisi enää koskaan tarkastaa ruotsinkielisiä väitöskirjoja.

Keskisuomalainen kertoi muutamaa päivää myöhemmin itse väitöstilaisuudesta, mutta myös Kustavi Grotenfeltin joutumisesta viikinkilehtien hampaisiin. Lehti ihmetteli myös tutkijan kielenvalintaa. Päivälehti tyytyi

toimittajansa saavutuksesta puolueettomaan ja sanavalinnaisesti tarkkaan ilmoitukseen. Lehti ei ottanut kantaa kielikysymykseen, vaikka sen oma näkemys periaatteessa oli Hufvudstadsbladetin vastainen. Kieliasia tuli vielä viralliseenkin käsittelyyn historiallis-kielitieteellisen osaston kokouksessa, jossa osanottajat esittivät mielipiteitään puolesta ja vastaan, vaativatpa eriäviä mielipiteitään pöytäkirjoihinkin. Itse tutkimus ei herättänyt keskustelua, mitä nyt vähän lainausten sanatarkkuudesta ja lainausmerkeistä.

Naisylioppilaiden yhdistys runoili tuntojaan ja oli vilpittömän iloinen jäsenensä saavutuksesta. Opponentti Grotenfeltin tuntoja voi vain arvailla koko prosessin ajalta, hän kun oli nuorena keltanokkana intoutunut julistamaan, että oppinut nainen on kodin kauhu... – Tekla Hultin sai filosofian tohtorin arvon ilman juhlallista vihkimistä 11.12.1896.

Väitöskirja jäi Tekla Hultinin ainoaksi tieteelliseksi tutkimukseksi, mutta tieteellisen tutkimuksen metodeilla oli jatkuvaa, joskin varsin samanlaisena toistuvaa käyttöä Tilastollisen Päätoimiston virassa, ja vankan asiantiedon käyttötottumus perusteltujen mielipiteiden pohjana näkyy esim. kansanedustajana käytetyistä puheenvuoroista.

Lehtityöstä Tilastolliseen Päätoimistoon

Tekla Hultin tuli Päivälehdessä vakinaiseksi toimittajaksi 1893. Arveluttavalla askeleella toimittajan arveluttavaan ammattiin hän yhdellä kertaa kompromettoi soveltuvuutensa kasvattajan ammattiin. Vanhoillisten mielestä ylioppilastutkintokin saattoi naisen naisellisuuden kyseenalaiseksi, ja se, mitä vapaa-mielisten mielestä vielä oli jäljellä, meni, kun nainen ryhtyi lehtimieheksi. Ja vielä toisessa polvessa, sillä Edla Hultin oli kirjoittanut mm.

Finlandiin. Kuuden vuoden toimittajan kokeuksella Tekla Hultin uskalsi 1899 ottaa vastaan Isänmaan Ystävän päätoimittajan tehtävät, jotka päättyivät kuitenkin jo seuraavana vuonna ainiaaksi Bobrikovin päätoimittajaksi. Elinikäistä toimittajaa Tekla Hultinista ei tullut, mutta lehtikirjoittelu oli vakinaista jatkossakin.

Päivälehdessä vuosinaan Tekla Hultin opiskeli useaan otteeseen ulkomailla. 1893 hän suoritti arkistotutkimuksia Pietarissa, 1895 arkistotutkimuksia Tukholmassa ja 1898 hän opiskeli 80-lukulaisten pääkaupungin Pariisin Sorbonnessa.

Sanomalehtialalta poishakeutuminen alkoi ainakin jo 1899, jolloin hän sai anomuksesta erivapauden sukupuolestaan ja oikeuden tulla nimitetyksi avoimeksi julistettuun Tilastollisen Päätoimiston toisen aktuaarin virkaan. Hän pääsi ensimmäiselle ehdokassijalle, mutta ei saanut virkaa. Hänen mielenkiintonsa virkaan oli saattanut hyvinkin herättää Leo Mechelin, joka oli aikoinaan tutustunut Tukholmassa Tilastolliseen toimistoon ja ollut siitä hyvin kiinnostunut.

Vuotta myöhemmin tuli Tilastollisen Päätoimiston toisen aktuaarin virka viranhaltijan kuoltua taas hakuun. Kaikki kolme viranhakijaa olivat päteviä, Tekla Hultin vasta saatuaan taas erivapauden sukupuolestaan. Pääjohtaja Boxström asetti hänet ensimmäiselle ehdokassijalle ja senaatin siviilitoimituskunta vahvisti ehdokasasettelun. Hän sai valtakirjan toisen aktuaarin virkaan heinäkuussa 1901. Etuudet olivat melkoiset ja lanko, apteekkari Nestor Lindström kehotti häntä nyt viimeistään hankkimaan miehen, sillä vaikeuksia tämän elättämiseen ei enää ollut. Lopullisen ammattiuran löytymiseen oli kulu-
nut 37 vuotta!

Kymmenkunta vuotta myöhemmin Tekla Hultin anoi erivapautta ensimmäisen aktuaarin

virkaan. Vastaus oli kielteinen, ja sitä perusteltiin sillä, että virkaan kuului tiettyjä edustusvelvollisuuksia. "Kömpelömpää veruketta ei ole koskaan kuultu", julisti Naisten Ääni. Todettakoon, että Tekla Hultin oli tuolloin ollut jo useita vuosia mm. kansanedustaja.

Tekla Hultin oli virkaansa ylikoulutettu, mutta palveli kuitenkin Tilastollista Päätoimistoa melkein 28 vuotta jääden eläkkeelle vuoden 1929 lopussa. Hän oli virastaan vapaana kansanedustajakaudellaan valtiopäivien ajan ja virantoimituksesta pidätettynä puoli vuotta vuosina 1912 ja 1913 ulkomailla Suomen asemasta antamiensa lausuntojen perusteella.

Tekla Hultin poliitikkona ja yksityishenkilönä

Virantoimituksessa hän sai kiitosta asiantuntemuksestaan, vaikka hän itse sanoi kokevansa työnsä konemaisen yksitoikkoisena. Mutta juuri siksi hän lehtimaailman julkisuuteen ja monipuolisuuteen tottuneena hakeutui politiikkaan, jossa karrääriin luomista oli omiaan helpottamaan kuuluminen sekä opillisen uran että virkauran puolesta Suomen ensimmäisiin naisiin. Poliittisesta urasta tulikin niin paljon virkauraa tärkeämpi, että mm. merkkipäiväkirjoitukset ja nekrologit vain ohimennen mainitsevat melkein kolme vuosikymmentä kestäneen palvelun Tilastollisessa Päätoimistossa.

"En tiedä, miksi näin oli, mutta että näin oli, se on ollut elämäni suurin onni", kirjoitti Tekla Hultin päiväkirjaansa asemastaan Leo Mechelinin uskottuna, ystävänä ja poliittisena sihteerinä. Tekla Hultinin näkyvin ura selittyy ainakin osittain mecheliniläisellä taustalla. Hän oli nuorsuomalaisen puolueen kansanedustaja 1908–17 ja kansallisen kokoomuksen kansanedustaja 1919–24, presi-

dentin valitsijamies 1925 ja Helsingin kaupunginvaltuutettu 1925–30. – Tänä yleisen ääni- ja vaalioikeuden juhluvuonna on syytä korostaa, että Leo Mechelin juuri hänen intonsa ja poliittisten lahjojensa vakuuttamana saattoi perustellusti vaatia naisille äänioikeutta. Näin todistaa isänsä kannan syntyä myös Mechelinin tytär ja Tekla Hultinin ikätoveri Cely Mechelin.

Minkälainen tämä moneen ehtivä nainen oli yksityishenkilönä? Siitä vielä muutama sana. Suurlakon ja maaliskuun vallankumouksen yhteydessä hän hyvin voimakkaasti koki, että "On ihanaa elää!". Kun Suomi itsenäistyi, hän tunsu kiitollisuutta saadessaan elää aikana, "jolloin kehitys tapahtuu näin pitkin askelein". Yhtä kaikki hän oli 1880-luvun ylioppilaina surrut silloista ja tulevaa aikaa, jolloin ei tapahdu mitään – arvaamatta että hän 1918 toivoi tapahtumien pyörän jo Suomenkin kohdalla hieman hiljentävän vauhtia.

Puoluetoveri Heikki Renvall kirjoitti Uudessa Suomessa 1935 että "Niin miehin kuin Tekla Hultin onkin, aaltoilevat hänen sielussaan naisellisen voimakkaina tuskan, odotuksen ja pettymyksen tunteet". Tekla Hultinin syntymän satavuotispäivän yhteydessä vuonna 1964 kirjoitti Arvo Inkilä Helsingin Sanomissa, että "hän oli järki-ihminen, joka ei tunteillut asioita käsitellessään". Näille arvioille antavat tukea Naisylioppilaiden yhdistyksen, De Kvinnligan, ja naiskagaalin tuttavat, jotka kuvaavat hänet vilkkaaksi, kekseliääksi, aktiiviseksi, kokehtivaksi, harjoittajien mielipiteiden esittäjäksi, kaiken tietäväksi, kaikesta kiinnostuneeksi, joka omai "miehisen järjen". Aino Malmberg, ystävästä ehkä pitkäaikaisin, väitti hänen herkkyyttään ja kyynelalittiuttaan tarkoittaen, että jos muille De Kvinnligan jäsenille sopii muistomerkiksi

muistopatsas, niin Teklan täytyy saada suihkukaivo.

Tekla Hultin itse sanoi olevansa enemmän tunnelmaihminen kuin järjestyksenihminen, helposti syttyvä karjalainen optimisti, johon vuosien mittaan kehittyi "eräänlainen konservatiivisuus". Mm. 1914 hän koki tiedollisena kauheutena normaalin naisen tilanteen: Istua nyt kotona sukaneule käsissä tai jonkin tusinaromaanin ääressä.

Politiikassa hän valitsi aina sen puolen, joka oli mahdollisimman Venäjän vastainen. Tämän mukaisesti hän oli ensin passiivisen ja sitten aktiivisen vastarinnan kannattaja, naiskagaalin jäsen ja jääkäri liikkeen taustavoima. Jopa hän myöhemmin uskoi päiväkirjalleen, että kagaalikausi vuosisadan alussa oli hänen elämänsä ihaninta aikaa, että "hän ei voinut kuvitella taivaan autuuttakaan ilman kagaalia".

Uskollisena nuoruutensa 80-luvun aatteille hän ei mielipiteittensä tueksi vedonnut Jumalan Sanaan tai Kansan tahtoon, korkeintaan Luonnon Lakiin. Yhden poikkeuksen olen lähteistä tavannut: Kun toisen sortokauden aikana Venäjä suunnitteli Uudenkirkon ja Kivennavan liittämistä keisarikuntaan, kansanedustaja Tekla Hultin julisti eduskunnassa, että nentään on Jumala yhdistänyt Suomeen ja Suomelle ne kuuluvat.

Julkisessa elämässä hän oli ensin Suomen ja sitten vasta Karjalan puolustaja; yksityiselämässä oli juuri päinvastoin. Jyrkäksi hän muuttui 1918: Vasemmistolaiset muuttuivat isänmaan vihollisiksi, venäläiset ryyksiksi, raja railoksi. Tekla Hultinin koti oli aina Jaakkiman Rantalassa, missä ikinä hänen asuntonsa sitten olikin. Hänen ei tarvinnut nähdä toistamiseen Suomen ja Neuvostoliiton rajaa Jaakkiman länsipuolella.

Tekla Johanna Virginia Hultin (1864–1943).
(Museovirasto, historian kuva-arkisto)

nbygg-

lagna:2

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

HISTORISKA TUPPLYSNINGAR
HELSINGISSA.

OM

BERGSHANDTERINGEN I FINLAND

UNDER SVENSKA TIDEN.

OIGSTÄTTU
KIRJASTO

I.

JERNBRUKEN.

AKADEMISK AFHANDLING

AF

TEKLA HULTIN

Fil. mag.

*Framställes med tillstånd af filosofiska fakulteten vid Kejsarl. Alexanders-
Universitetet i Helsingfors till offentlig granskning i juridiska auditoriet
den 27 maj 1896 kl. 10 f. m.*

HELSINGFORS,
PÄIVÄLEHTIS TRUCKERI, 1896.

LAPIN MAAKUNTAKIRJASTO

Vuonna 1896 julkaistun Tekla Hultinin väitöskirjan nimiösiivu.

Tekla Hultinin toiminta tilastotoimen piirissä

Tulo Tilastollisen Päätoimiston toiseksi aktuaariksi

Vuonna 1899 toisen aktuaarin paikka oli haettavana Tilastollisessa Päätoimistossa. Virastossa oli viisi virkaa, jotka edellyttivät tutkintoa: Tirehtöörin virka, yksi ensimmäisen aktuaarin virka ja kolme toisen aktuaarin virkaa. Filosofian tohtori Tekla Hultin anoi erivapautta "sukupuolensa estämättä saada tulla huomioon otetuksi" täytettäessä toisen aktuaarin virkoja. Virasto puolsi erivapauden myöntämistä, koska "tässä virantoimituksessa ei esiintynyt mitään, jota nainen ei voisi suorittaa yhtä hyvin kuin mies". Senaatti myönsi erivapauden ja tohtori Hultin haki virkaa. Aikaisemminkin noudatetun ja senaattissa hyväksytyin periaatteen mukaan päätoimisto asetti tilastotyökokemusta omaavan maisterin etusijalle. Kaksi tohtoria esitti valituksensa tästä ja senaatti katsoi valitukset aiheellisiksi, mutta nimitti kuitenkin toiseksi aktuaariksi päätoimiston ehdottaman maisterin.

Vuotta myöhemmin toisen aktuaarin virka taas avautui täytettäväksi. Tekla Hultin jätti taas hakemuksensa ja virasto noudatti senaatin edellisellä kerralla osoittamaa arvosteluperustetta. Tohtori Hultin asetettiin haki-joista ensi sijalle ja senaatti nimitti hänet virkaan heinäkuussa 1901.

En tiedä miksi tohtori Hultin hakeutui tilastoalalle. Hänen väitöskirjassaan ei ole paljoakaan tilastoa joskin se sisältää seikka-

peräisiä tietoja maamme rautakaivoksista ja -ruukeista Ruotsin vallan aikana. Ehkäpä tohtori Hultin halusi avata naisille portin virkamieskuntaan. Poliitiikkaan ja yhteiskuntansa kehittämiseen innostunut tohtori taisi myös arvostaa vankkaa numerollista asiatietoa tuon kehittämisen perustana ja oli valmis ottamaan osaa sen tuottamiseen. Mutta etenkin hän, kuten monet meistä muistakin, kaipasi turvattua säännöllistä tuloa valtion virasta. Eiköhän Tekla jo tuolloin oivaltanut että lehtialalla hänen tulonsa alkaisivat jäädä epäsäännöllisiksi, kun hän ei halunnut luopua julistamasta periaatteita ja mielipiteitä, jotka olivat hänelle tärkeitä mutta vallanpitäjille vastenmielisiä.

Melko säännöllisen tulon hän sai, mutta hänen ulkomaisissa lehdissä esittämä peloton ja kärkevä vallanpitäjien kritiikki aiheutti sen, että hänet pidätettiin kaksi kertaa – 1912 ja taas 1913 – virkansa hoidosta. Palkkaa ei maksettu pidätysajalta. Hänen sijaisikseen määrättyt nuoret virkamiehet osoittivat kuitenkin solidaarisuutta: He luovuttivat vapaaehtoisesti ja epävirallisesti osan palkastaan Teklalle.

Köyhäinhuoltotilaston uudistaminen

Päätoimistossa Tekla Hultinin tehtävänä oli köyhäinhuoltotilaston laatiminen. Tilasto perustui vahvistettuihin lomakkeisiin, jotka kuntien köyhäinhuoltoviranomaiset täyttivät ja palauttivat. Tekla kokosi tiedot tauluiksi, joiden

muotoa ja sisältöä hän ei paljonkaan saattanut kehittää. Päiväkirjaansa hän kirjoitti vuonna 1905: "Nykyinen jokapäiväinen työni on niin koneellista, että melkein voisin suorittaa sen unissa", ja vuotta myöhemmin: "Kuka tahansa voi suorittaa sen työn, mikä minulla nyt on".

Vuosina 1912 ja 1913 Tekla Hultin oli tilastokomitean sihteerinä, kun se laati ehdotuksen köyhäinhoitotilaston perusteelliseksi uudistukseksi. Oheisena (sivulla 22–23) on tilastokomitean mietinnön ehdottama tiedonkeruulomake aikuisia kunnallisen avun saajia varten esimerkkinä senaikaisesta tavasta kerätä – tai tässä tapauksessa aikeesta kerätä – tietoja kunnilta (Tilastokomitean mietintö X, Köyhäinhoitotilasto, 1913). Nimittäin maailmansodan vuosina uudistusta ei toteutettu, ja aktuaari Hultin jatkoi entisen tapanen tilaston laatimista vuoteen 1920 asti. Seuraava köyhäinhoitotilasto laadittiin sitten sosiaaliministeriöön perustetussa tilasto-osastossa.

"Yötyöntekijättäret Suomen teollisuudessa"

Köyhäinhoitotilasto ei antanut tohtori Hultinille tilaisuutta luovaan kehittämistyöhön eikä työ tyydyttänyt häntä. Vuonna 1909 oli vireillä kysymys naisten yötyön kieltämisestä teollisuudessa ja Naisasialiitto Unionin esityksestä teollisuushallitus suoritti tilastotutkimuksen "yötyöntekijättäristä Suomen teollisuudessa". Tekla Hultin määrettiin tutkimuksen suorittajaksi.

En ole saanut selville Teklan osuutta tutkimuksen suunnitteluun. Julkaisu (ks. s. 24) kuvaa joka tapauksessa ongelmaa monipuolisesti. Yötyön kieltoa puolsi yhdeksän lapsen äiti, joka ei saanut levätä palatessaan aamulla työstä, koska ainoassa huoneessa

asui 16 henkeä. Toiset eivät puoltaneet kieltoa naisten kohdalla, koska pelkäsivät, että menettävät tulonsa ja miehiä otetaan tilalle. "Tosin yötyö on raskasta, mutta vielä raskaampaa on työttömyys", oli eräs vastaus. Jo ennen tutkimuksen ilmestymistä Tekla Hultin osallistui kansanedustajana yötyön kieltämiseen sekä miehiltä että naisilta, ellei työ täyttänyt laissa määriteltyjä ehtoja.

Vuonna 1913 Tekla Hultin laati Viipurin kaupungille työsuunnitelman ja kustannusarvion kaupungin kunnallista tilastoa varten. Köyhäinhoitotilaston siirryttyä toisen viraston laadittavaksi hän Tilastollisessa Päätoimistossa laati vaalitulastoja 1920-luvulla. Kielitaitoisena hän hoiti samalla viraston kansainvälistä kirjeenvaihtoa ja loi tilastolliseen vuosikirjaamme kansainvälisen tilastotauluston yhteistyössä muiden Pohjoismaiden tilastovirastojen kanssa.

Melkein tirehtoriksi...

Toisen aktuaarin virassaan Tekla Hultin ei saanut paljoakaan tilaisuuksia merkittävään tutkimustyöhön tai maamme tilastojen kehittämiseen, mutta ei hän tainnut niitä aktiivisesti etsiäkään. Tilastotyö turvasi hänen tuloonsa, mutta elämäntehtävänsä hän suoritti muualla (ks. Venla Sainion artikkeli tässä julkaisussa). Vuonna 1911 Tekla Hultin haki erivapautta sukupuolestaan myös ensimmäisen aktuaarin virkaan. Virasto puolsi anomusta, mutta senaatti ei myöntänyt erivapautta. Syynä oli aivan ilmeisesti hakijan peloton ja aktiivinen toiminta venäläistämistä vastaan.

Olen miettinyt, miten olisi käynyt, jos Tekla olisi saanut erivapauden ensimmäisen aktuaarin virkaan. Virkavuosiensa ja yhteiskunnallisen toimintansa nojalla hän olisi ollut virkaan ansioituneempi kuin Martti Kovero,

joka nimitettiin siihen. Ja jos Tekla Hultin olisi ollut ensimmäisenä aktuaarina kahdeksan vuotta myöhemmin, kun Päätoimiston tirehtori Hjelt kuoli, niin tuskin kukaan muu olisi voinut syrjäyttää hänet seuraavan tirehtorin virasta.

Mutta olisiko Tekla Hultin malttanut keskittyä tilastojemme kehittämiseen itsenäistyneen Suomen tietojentarvetta vastaavaksi?

Mitenkä hän olisi mahtanut hoitaa virastopäällikön virkaa 1920-luvulla laajennus- ja säästämisvaatimusten sekä henkilöriitojen ja juonittelujen ristiaallokossa? En yritä vastata kysymyksiin, mutta ajatus kiehtoo mieltä, että Tilastollinen Päätoimisto hyvinkin olisi saattanut saada naisen päälliköksen vuonna 1919.

LIITE.

Köyhäinhoitotilasto.

köyhäinhoitoyhdyskunta

läänissä vuonna 19.....

Henkilökortti A.

Rekisterinumero:

1. Suku- ja ristimänimi:
2. Sukupuoli: *Mies. Nainen.*
3. Siviilisääty y. m.: *Naimaton. Naimisissa. Leski. Eronnut. — Naimaton äiti. Aviopuolison jättämä.*
4. Syntymäaika: *vuosi*, *kuun* *päivä.*
5. Syntymäpaikka: *kaupunki, maalaiskunta.*
6. Kunta, jossa on kotipaikkaoikeus: *kaupunki, maalaiskunta.*
7. Elinkeino tai toimi: { *ennen avun myöntämistä:*
 { *apua myönnettäessä:*
8. Työkyky:
 - a) Oliko selontekovuotena yleensä työkykyinen? *Ei ensinkään. Osittain. Täysin.*
 - b) Oliko apua myönnettäessä tilapäisesti työhön kykenemätön? *Oli. Ei ollut.*
9. Avuntarpeen syy:
10. Selontekovuoden aikana saatu apu:
 - a) *Ollut laitoksessa. Missä laitoksessa?*
Koko vuoden, kuukautta, päivää.
 - b) *Ollut yksityishoidossa. Koko vuoden, kuukautta, päivää. Hoitopalkkio Smk*
 - c) *Saanut muussa muodossa apua, jonka yhteenlaskettu määrä tai arvo* { *Elatusapua Smk*
oli vähintään 20 Smk. { *Muuta apua Smk*
11. Elatusavusta (kohta 10 c) on, paitsi avunsaajaa, tullut osalliseksi: *Aviopuoliso.* *ala-*
ikäistä lasta.
12. Mainitusta elatusavusta on saanut pääasiallisen toimeentulonsa: *Avunsaaja. Aviopuoliso.*
alikäistä lasta.
13. Onko avunsaaja kahtena selontekovuoden lähinnä edellisenä vuotena saanut kunnalta sellaista apua, joka mainitaan kysymyksessä 10? *On. Ei ole.*
14. a) Onko avunsaaja veloitettu suorittamaan korvausta selontekovuotena myönnetystä avusta? *On. Ei ole.*
 b) Onko joku hänen omaisistaan selontekovuotena veloitettu suorittamaan korvausta mainitusta avusta? *On. Ei ole.*
15. Vuoden kuluessa avunsaaja { *kuoli* *kuun* *päivänä.*
 { *poistui laitoksesta tai yksityishoidosta* *kuun* *päivänä.*

Huomautuksia:

Käännä!

Luonnos tiedonkeruulomakkeeksi Tilastokomitean mietinnöstä
 Köyhäinhoitotilasto vuodelta 1913.

Selityksiä.

Henkilökorttiin A merkitään *15 vuotta täyttänyt henkilö*, joka kunnan kustannuksella on vuoden kuluessa ollut laitoksessa tai yksityishoidossa tai jolle muussa muodossa myönnetyn ja annetun avun arvo on ollut vähintään 20 markkaa. Jos *aviopuoliso* tai kodissa olevat *15 vuotta nuoremmat lapset* ovat tulleet elatusavusta *osallisiksi*, on tieto heistä annettava 11. kysymyksen kohdalla, mutta henkilökortti kirjoitettava perheen elättäjän nimelle. Milloin apu nimenomaan ja erityisestä syystä, esim. raajarikkoisuuden tai aistivallisuuden takia, on myönnetty *15 vuotta nuoremmalle* perheen jäsenelle, ei häntä ole otettava huomioon henkilökortissa A, vaan on hänen nimelleen kirjoitettava **henkilökortti B**. — B-kortti annetaan sellaisestakin avunsaajasta, joka sen jälkeen, kun hänelle on apua myönnetty, selontekovuotena on täyttänyt 15 vuotta.

Kortissa alleviivataan se tai ne painetut sanat, jotka ovat vastauksena kysymykseen. Milloin on mahdoton vastata johonkin kysymykseen, on kirjoitettava sana »tuntematon».

Rekisterinumerona ilmoitetaan se numero, jolla asianomainen on merkitty köyhäinhuoltoyhdistyksen pysyväiseen avunsaajain luetteloon tai rekisteriin.

3. Sivilisäty ilmoitetaan asiantilan mukaan apua myönnettäessä. Naimattomaksi äidiksi merkitään ainoastaan sellainen nainaton nainen, jolla on avioton lapsensa elätettävänä.
4. Milloin ei syntymävuottakaan voida saada selville, on todennäköinen ikä ilmoitettava.
- 5 ja 6. Jos on olemassa toinen samanniminen kunta, on läänin nimi lisättävä. Milloin avunsaaja on syntynyt Suomen ulkopuolella, ilmoitetaan ainoastaan valtio. Milloin kotipaikka oikeus on riidanalainen, on vastauksessa mainitun kunnan nimen jälkeen lisättävä sana »riidanalainen».
7. Se elinkeino tai toimi on ilmoitettava, joka avunsaajalla oli *ennen avun myöntämistä*, toimeentulonsa parhaimmillaan ollessa, ja se, jota hän harjoitti *apua myönnettäessä*, jos hänellä silloin jokin toimi oli. Milloin elinkeinoa tai tointa ei ole ollut, on yhteiskunnallinen asema ilmoitettava. Vaimolle ja leskelle merkitään miehen elinkeino tai toimi, elleivät itse harjoittaneet varsinaista elinkeinoa.
- 8b. Tässä kohdassa ei oteta huomioon laitoksessa ja yksityishoidossa olleita avunsaajia eikä muusakaan muodossa (kohta 10 c) apua saaneita muita kuin ne, jotka yleensä olivat täysin työkykyisiä.
9. Avuntarpeen syy on ilmoitettava seuraavasti: Avunsaajan (tai aviopuolison) sairaus, kivullosuus, vanhuudenheikkous, mielisairaus, tylsämielisyys, sokeus, kuuromykkyys, raajarikkoisuus. Aviopuolison kuolema. Avunsaajan (tai aviopuolison) laiskuus, huolimattomuus, juoppous, irstas elämä, irtolaisuus. Aviopuoliso jättänyt perheensä, poistunut maasta. Aviopuolison vapausrangaistus. Perheen lukuisuus. Aviottoman lapsen elättäminen. Työnpuute, työlakko, työsulku. — Jos syy on jokin muu, on se selvästi ilmoitettava. — Milloin on useita syitä, mainitaan pääsyy ensimmäisenä.
- 10 a. Kysymykseen: »Missä laitoksessa?» vastataan esim. seuraavasti: köyhäintalossa, köyhäintalon mielisairasosastossa, työlaitoksessa, vanhainkodissa, turvakodissa, sairaalassa, mielisairaalassa, parantolassa, aistivalliskoulussa, raajarikkoisten opetuslaitoksessa. Milloin laitos ei ole köyhäinhuoltohallituksen alainen, on siitä huomautuksissa erikseen mainittava.
- 10 b. Tähän kohtaan merkitään elätteelle annettu eli kotinsa ulkopuolelle yksityisen hoidettavaksi sijoitettu taikka ruodulla ollut avunsaaja. Milloin avunsaaja oli ruodulla, on siitä erikseen huomautettava.
Jos joku vuoden kuluessa on saanut apua useammassa kuin yhdessä muodossa, on merkintä tehtävä kortin vastaaviin kohtiin.
15. Poistuneeksi merkitään jokainen, joka vuoden lopussa ei enää ollut laitoksessa tai yksityishoidossa. Jos sellainen avunsaaja on selontekovuoden kuluessa ollut useamman kuin yhden kerran sijoitettuna laitokseen tai yksityishoittoon, ilmoitetaan, minä päivänä hän viimeksi siitä poistui.

TYÖTILASTOA.

XI.

YÖTYÖNTEKIJÄTTÄRET

SUOMEN TEOLLISUUDESSA.

TUTKIMUS

KEISARILLISEN SUOMEN SENAATIN MÄÄRÄYKSESTÄ JA TEOLLISUUSHALLITUKSEN
YLIVALVONNAN ALAISENA

TOIMITTANUT

TEKLA HULTIN.

HELSINGISSÄ, 1911.

KEISARILLISEN SENAATIN KIRJAPAINOSSA.

**Vuonna 1911 julkaistun tutkimuksen *Yötyöntekijättäret*
Suomen teollisuudessa nimiösivu.**

KATSAUKSIA

Taloushistorian tutkimusta ennen ja nyt – 100 vuotta Tekla Hultinin väitöksestä

Julkaisu on kooste Tilastokeskuksessa joulukuussa 1996 pidetyn tiedeseminaarin esitelmistä. Prof. Riitta Hjerppe, vuoden 1996 Eino H. Laurila -kansantulomitalisti, esittelee artikkelissaan historiallisten kansantalouden tilinpitolaskelmien kansainvälisiä ja kotimaisia taustoja ja nykyvaihetta. Fil. tri. Venla Sainio ja kanslianeuvos Georg Luther valottavat Tekla Hultinin toimintaa ja elämäntyötä politiikan, tutkimuksen ja tilastotoimen saralla. Tekla Hultin, maamme ensimmäinen naispuolinen filosofian tohtori, toimi vuosisadan alkuvuosikymmeninä Tilastollisen päätoimiston toisen aktuaarin tehtävässä.

Tilastokeskus
Myyntipalvelu
PL 3 B
00022 TILASTOKESKUS
puh. (09) 1734 2011
faksi (09) 1734 2474
sähköposti: tilastomyynti@stat.fi

Statistikcentralen
Försäljningstjänsten
PB 3B
00022 STATISTIKCENTRALEN
tfn (09) 1734 2011
fax (09) 1734 2474
e-post: tilastomyynti@stat.fi

Statistics Finland
Sales Services
P.O.Box 3B
FIN-00022 STATISTICS FINLAND
Tel. + 358 9 1734 2011
Fax + 358 9 1734 2474
E-mail: tilastomyynti@stat.fi

ISSN 1239-3800
ISBN 951-727-351-7

9 789517 273510